

SIME PERIČIĆ

Zadar

Strani konzularni predstavnici u Dalmaciji za vrijeme mletačke, austrijske i francuske uprave

Pomorske i trgovačke veze Dalmacije s ostalim svijetom, kako je poznato, datiraju vrlo rano. U kolikoj su pak mjeri i kako funkcionirale s evropskim zemljama za vrijeme mletačke, prve austrijske i francuske uprave ovom pokrajinom najbolje će nam pokazati postojanje stranih konzularnih predstavnika u ovdšnjim lukama u to vrijeme, nesigurno vrijeme gusarenja i gotovo neprestanih ratova na Mediteranu. Ovim želim ispuniti prazninu nepoznavanja strane konzularne službe u ovoj našoj pokrajini objavljivanjem bar dostupnih podataka o otvaranju, zatvaranju i kompetencijama tih predstavnika. Ne posjedujemo cjelokupne podatke jer su arhivi konzulata kod matičnih država pa ćemo se poslužiti jedino onim podacima koje nam pružaju sačuvani dokumenti. Historijskih arhiva u Zadru i Dubrovniku i veoma oskudna dosadnja literatura o ovom pitanju. Naravno, izostavit ćemo Dubrovačku Republiku zbog njena posebnog statusa.

I

Izgleda da Veneciji nisu bila po volji postavljanja stranih konzularnih predstavnika u Dalmaciji jer, koliko nam je poznato, oni se počinju postavljati relativno kasno, tek koncem XVI stoljeća, a nisu tada ni bili konzulati u pravom smislu. Trgovački poslovi Dalmacije s inostranstvom morskim i kopnenim putem vođeni su uglavnom na vlastiti riziko pojedinaca, bez ikakvog posredništva države ili gradova čiji su oni bili podanici.

Prvi poznati nam slučaj službenog postavljanja stranog konzularnog predstavnika, ako se tako može nazvati, u ovoj našoj primorskoj pokrajini za vrijeme mletačke uprave je izbor i potvrda Danijela Rodriga za »konzula« židovske narodnosti u Splitu krajem XVI stoljeća.¹ Njega je na toj dužnosti zamijenio također Židov Josip Penso,² ali za kasniji period nemamo tačni kontinuitet tamošnjih židovskih konzula, jedino znamo da je tek 1670. godine izabran njihov novi konzul Samuel Lima kojega je potvrdila i mletačka vlada kako je to činila i ranije.³

U isto vrijeme je bio potvrđen za konzula bosanskih trgovaca svih vjera u istom gradu dugogodišnji mletački konzul na dubrovačkoj skeli Antonio Mozzati koji je dužnost vršio više od deset godina.⁴ Sredinom XVII stoljeća je trgovačke poslove trgovaca u Splitu dugo vremena zastupao Marko Kavanjin⁵ koji je i sam bio trgovac. Kada je pak 1719. godine u ovom gradu umro njihov konzul Franko Marković, nasljeđuju ga dvojica: Karlo Ruspini (Rossini) i Petar Macukata,⁶ ovaj posljednji sve do 1754. god. Vjerovatno je tu dužnost kasnije vršio i Kristofor Paulini o kojemu spomen imamo tridesetih godina nakon prestanka službe Macukata.⁷ Posljednji konzul i otpremnik poslova bosanskih trgovaca na splitskom lazaretu je sigurno bio Antonio Marcocchia koji je na tu dužnost postavljen u martu 1795. godine dozvolom mletačkih vlasti.⁸

Upravo u vrijeme kada u Splitu susrećemo prvog stranog konzularnog reprezentanta, nalazimo spomen turskog emina u Zadru (1587) koji je vršio, čini se, i neke poslove konzularne naravi,⁹ što su, vjerujemo, činili i ostali njegovi kolege na skelama u Dalmaciji sve do pojave pravih konzularnih službenika Turske u ovoj pokrajini sredinom XIX stoljeća. Međutim, njih se sada ne tretira konzulima niti se to posebno ističe, ali su u tom smislu ipak bili najvažniji emini u Zadru i Splitu.

Tek koncem XVII stoljeća, 1688. godine, Zadar dobiva prvog, koliko nam je do sada poznato, službenog stranog konzula. Tada je, naime, Genova postavila ovamo Mesinjana Francesca Desiderati za svoga konzula na rok od pet godina da zastupa interese njenih ovdšnjih podanika, posebno u pogledu trgovine. To znači da je tada u Zadru postojala brojna kolonija Genovljana koji su se bavili prven-

stveno trgovačkim poslovima. Nakon demisije njega je naslijedio na toj dužnosti sin mu Pietro,¹⁰ ali se dalje gubi svaki trag toj konzularnoj instituciji pa ne znamo za njenu kasniju sudbinu.

Pred sam kraj mletačkog vladanja Dalmacijom počinje vlast, shvativši neophodnost takvog koraka u novim uslovima, dozvoljavati osnivanje konzularnih predstavništava nekih evropskih zemalja u svrhu što bolje organizacije trgovine iako se to nije sasvim slagalo s ranijim stavom Republike na lagunama o tom pitanju. Najprije je Papska država u jesen 1780. godine, dozvolom odnosno dodjelom »exequatura« od mletačkog povjereništva za trgovinu (cinque savi alla mercanzia) u čijoj se nadležnosti to nalazilo, osnovala u Zadru svoj vice-konzulat. Generalni konzul spomenute države u Veneciji je tu dužnost povjerio Michaelu Neriju iz Ancone, podaniku te države, kojemu su kompetencije vrijedile za cijelu pokrajinu, dok je bio za svoj posao odgovoran izravno generalnom konzulu u Veneciji kao prvom pretpostavljenom.¹¹

Kada je Turska početkom 1784. godine počela favorizirati trgovinu Austrije i Rusije na Balkanu,¹² onda Venecija, izgleda, na to odgovara tolerancijom osnivanja konzulata tih država u Zadru, mada to ne bi smio biti jedini razlog. Austrija tada imenuje svojim ovdšnjim konzulom za cijelu Dalmaciju Ludovica Gabrielli iz Toskane,¹³ a to isto je učinila nekoliko mjeseci kasnije i carska Rusija podavši konzularni patent Antoniju Palladochisu čije se konzularno područje protezalo također na čitavu pokrajinu, ma bez Dubrovačke Republike.¹⁴ Sva trojica su malo kasnije tražila dozvolu za isticanje vladarskih znakova na svoje urede što im je,

¹ Grga Novak, Židovi u Splitu, Split 1920, str. 17-18; Isti, Povijest Splita II, Zagreb 1961, str. 83; Seid Traljić, Trgovina Bosne i Hercegovine s lukama Dalmacije i Dubrovnika u XVII i XVIII stoljeću, Pomorski zbornik I, Zagreb 1962, str. 344. Čini se da je on bio već 1573. godine konzulom jevreja na neretvanskoj skeli i tada tražio dozvolu od mletačke vlade da »bude od svojih sunarodnjaka izabran konzulom jevrejske narodnosti« što mu je bilo udovoljeno odmah (Viktor Morpurgo, Daniel Rodrigez i osnivanje splitske skele u XVI stoljeću, Starine JAZU, knjiga 52, Zagreb 1962, str. 188—205).

² G. Novak, Židovi u Splitu, str. 21—22; S. Traljić, c. d. str. 344.

³ Historijski arhiv u Zadru (HAZd), Spisi generalnih providura za Dalmaciju i Albaniju, Antonio Barbaro (1669—1671), libro II, carta 85.

⁴ Isto, I, II, c. 109.

⁵ S. Traljić, na istom mjestu.

⁶ Isto mjesto.

⁷ S. M. Traljić, Izvoz bosanske robe preko splitske luke u XVIII stoljeću, Pomorski zbornik III, Zadar 1965, str. 824—825.

⁸ HAZd, Spisi gen. prov. Alvise Marin (1793—1795) I, II, c. 83—84; fasc. III, pos. I carta 28; Andrea Querini (1795—97) fasc. III, pos. I, c. 8.

⁹ S. Traljić, Trgovina Bosne... str. 343, 366.

¹⁰ Nikola Čolak, Pomorstvo zadarske komune od dolaska Hrvata na Jadran do pada Mletačke Republike, Pomorski zbornik II, Zagreb 1962, str. 1592.

¹¹ HAZd, Spisi gen. providura Alvise Foscari (1778—80) I, 75—76.

¹² HAZd, Štampe, svež. II, br. 197.

¹³ HAZd, Spisi gen. providura Francesca Falier (1784—86) II, 151.

¹⁴ Isto, c. 131. Rusija je, dakle, ovdje imala prije svoga konzula nego u Dubrovačkoj Republici gdje je Ghicca postavljen tek 1788. godine za generalnog konzula.

iako nerado, bilo udovoljeno tek sredinom 1785. godine.¹⁵ Već se tada Neri naziva konzulom pa vjerujemo da se u konzularnoj hijerarhiji popeo za jednu stepenicu, čime je stekao pravo imenovanja pomoćnika na svom konzularnom području. On je to i odmah iskoristio imenovavši vicekonzulom Papske države u Splitu Dalmatinca Domenika Feracini¹⁶ koji je dugo bio njegov jedini pomoćnik na teritoriju ove pokrajine.

U julu 1788. godine, dakle uoči same revolucije, Francuska imenuje za svoga konzularnog agenta u Šibeniku sa kompetencijom za cijelu pokrajinu kneza Nikolu Bortoletti Zulatti, podanika Serenissime,¹⁷ ali je njegov mandat prestao već naredne godine promjenom vlasti u Francuskoj. Uvidjevši da sam ne može rješavati povjerene mu poslove u čitavoj pokrajini: Palladochis je slijedeće, 1789. godine pristankom carice Katarine II i mletačke vlade, imenovao svojim pomoćnikom u Šibeniku ovdajšnjeg građanina i posjednika Ivana Crnicu,¹⁸ ali je sam i kasnije neprestano putovao pokrajinom, pa je moguće da time nije vršio samo konzularne poslove, nego možda i propagandne.

Iz nastaloga spora između austrijskog generalnog konzula u Zadru Gabriellija i generalnog providura za Dalmaciju i Albaniju (Boku Kotorsku) Angela Dieda oko prava imenovanja konzula i vicekonzula saznajemo da je Austrija 1789. godine imala svoga konzula u Splitu, a vicekonzule u Trogiru i Visu.¹⁹ Ime odnosnog konzula nam nije poznato, dok su dvojica posljednjih de Buffalis i Petar Memo Riboli. Premda je prema postojećim propisima Mletačke Republike iz početka XVIII stoljeća o uvjetima postavljanja stranih konzularnih predstavnika u njenim lukama, koji su neophodno zahtijevali prethodni pristanak (exequaturu) mletačke vlade, odnosni generalni konzul trebalo da to uradi, Gabrielli se o to ogriješio prilikom imenovanja Ribolija za austrijskog vicekonzula u Visu. Budući da tadašnji generalni providur nije stavio primjedbu na takav postupak, ovaj je smatrao normalnim bez ikakvog konzultiranja instalirati na to mjesto 1789. g. Vinka Jakšu Faroflija, ali je nakon ovoga sukoba morao poštovati mletačke propise i prema njima postupati.²⁰

Kasnije je bilo osnovano, vjerovatno, još nekoliko stranih vicekonzulata za koje čak nisu znale ni austrijske vlasti koje su neposredno zamijenile mletačke.²¹ Njima je jedino poznato da su u Dalmaciji za mletačke uprave postojali konzulati Austrije, Rusije, Francuske i Papske države²² i da je za osnivanje konzulata Dviju Sicilija bila priložena molba, a realizaciju su omeli skori nepredviđeni događaji. Za spomenutog ruskog konzula se kaže da je neprestano putovao pokrajinom, kako smo ranije napomenuli, kao i to da Venecija nije u posljednje vrijeme svoga postojanja dozvoljavala svojim podanicima vršenje dužnosti stranih konzula ili vicekonzula.²³ Iz kasnije nastalih dokumenata saznajemo pak da je Franjo Dekšović iz Rijeke bio 1794. godine imenovan vicekonzulom Papske države u Šibeniku, a zemljak mu Francesco Colazzo u istom gradu vicekonzulom Austrije, na toj dužnosti posljednji je ostao i nakon pada Mletačke Republike,²⁴ ali ne znamo tačno dokle. Vjerovatno je bilo još sličnih imenovanja koja su ostala nezabilježena.

II

Promjena vlasti u Dalmaciji nakon mira u Campoformiju 1787. godine zatekla je ovdje konzularne reprezentante Austrije, Papske države i Rusije, dok egzistencija njihovih pomoćnika, čudno, ostaje nepoznata tadašnjim vlastima premda su doista postojali. Iz suvremenih dokumenata saznajemo da je Austrija iste godine imala svoga vicekonzula u Starigradu na Hvaru Ivana Ivaniševića,²⁵ Palladochis spomenutog Ivana Crnicu u istom svojstvu u Šibeniku koji je prema svjedočanstvu iz 1806. godine ostao na dužnosti neprekidno sve do dolaska Dalmacije pod vlast Francuza.²⁶ Ne znamo tačno za kasniju sudbinu Palladochisa, ali prema raznim indicijama možemo reći da je svoju dužnost neko vrijeme vršio i za vrijeme prve austrijske uprave u ovoj pokrajini i onda prešao u službu ruskog Generalnog konzulata u Dubrovniku u ulozu sekretara i na toj dužnosti je ostao sve do odlaska Fontona iz grada u ljeto 1806. godine.²⁷

Kako su i turski emini, kojih je sada bilo manje, predstavljali neku vrstu konzularnih predstavnika, to ćemo spomenuti da se u Zadru u ovo vrijeme nalazio otpravnik poslova bosanskih Turaka Gabrijel Petrović još od 1766. godine i bio je nadležan jedino za rješavanje trgovačkih poslova.²⁸ U Splitu je emin, koji se spominje 1799. godine, postavljen

od vlasti u Travniku radi reguliranja trgovine s Bosnom preko ove dalmatinske luke. Izgleda pak da je on 1802. god. prekoračio svoje prerogative pa je od tamošnjih austrijskih vlasti bio opomenut da to više ne radi.²⁹ Uz Petrovića u Zadru nalazimo od 1800. godine nekog Laličagu kojega je tada bosanski paša ovamo postavio samo zbog vođenja trgovačkih poslova njegovih podanika. Prema riječima Pisanija on je tu dužnost vršio sve do 1812. godine s kompetencijom za cijelu pokrajinu,³⁰ te je vjerovatno da mu je splitski emin bio podređen. Nismo uspjeli pronaći potvrdu o tome u arhivskim dokumentima, pa nije moguće reći nešto određenije o njegovoj osobi.

Na osnovu izvještaja austrijskog ministra Thuguta od 23. aprila 1799. godine je civilni upravitelj Dalmacije Giambattista Rinna već 2. maja te godine objavio pokrajini javnu propoziciju po kojoj je trebalo protjerati sve one osobe koje su u Dalmaciji reprezentirale Francusku, što su uzrokovali trenutni neprijateljski odnosi Francuske i Austrije. Ovakva akcija nije imala gotovo nikakve svrhe jer nije postojao ni-

¹⁵ Isto, c. 151, 160.

¹⁶ HAZd, Spisi generalnog providurstva 1806, Tit. XIV, rubrica 27, br. 5797.

¹⁷ HAZd, Ducali e Terminazioni, libro VI, carta 149. On je mogao u drugim gradovima, iako to nije predviđao njegov rang, imenovati druge vicekonzule, ali to nije učinio jer mu je ubrzo prestao mandat (HAZd, Spisi Vlade za Dalmaciju, 1801, svež. V, br. 5604).

¹⁸ HAZd, Spisi gen. providura Angela Memo (1787—89) III, 91.

¹⁹ N. Čolak, c. d. str. 1593. U dokumentima iz 1789. godine spominje se vicekonzul Tommaso Angeli Radovani, ali bez oznake njegova imenovanja i rezidencije (HAZd, Spisi gen. providura Angela Diedo (1790—92) fasc. II, pos. I, c. 23). Vjerovatno je imao sjedište u Zadru kako to misli Čolak (c. d. str. 1592) ili pak u Trogiru.

²⁰ Konzulom ili vicekonzulom neke strane države je u lukama Mletačke Republike mogao postati samo onaj tko je prethodno dobio konzularni patent te države i exequaturno od cinque savi alla mercanzia. Dubrovački konzuli u inostranstvu, na primjer, sami su birali vicekonzule za svoje konzularno područje i bili su im izravno podređeni i odgovorni (Dr Bogdan Krizman, Diplomati i konzuli u starom Dubrovniku, Zagreb 1957, str. 98), a slično je bilo i kod drugih evropskih država.

Čudno je da prema priručniku za austro-ugarsku konzularnu službu J. Malfattija gdje su popisani konzulati Austrije 1789. godine (Handbuch des osterreichisch-ungarischen Consularwesens, Wien 1879, str. 5) nema ni spomena o konzulatu u Zadru, a kamoli o vicekonzulatu. Možda su te službe bile tretirane drukčije od ostalih pa nisu bilježene u službeni statistiku ili je pak nastala nenamjerna omaška kod Malfattija.

²¹ HAZd, Spisi Vlade za Dalmaciju 1802. svež. V, br. 3733.

²² Ovdje je titula M. Nerija napisana Ve Console Gnale (generalni vicekonzulat) ali u konzularnoj hijerarhiji nije poznat taj rang pa to moramo smatrati lapsusom calami. Godine 1802. Nerija zamjenjuje na dužnosti vjerovatno sin mu Giovanni, ali ovaj kao vicekonzul.

²³ HAZd, Spisi Vlade, isto mjesto.

²⁴ HAZd, Spisi Centralnog inspektorata policije u Zadru 1806, svež. II, br. 955.

²⁵ HAZd, Spisi Dvorske komisije, svež. II, br. 64; Tullio Erber, Storia della Dalmazia dal 1797. al 1814, Archivio storico per la Dalmazia, vol. V, fasc. 25, str. 201.

²⁶ HAZd, Spisi Centralnog inspektorata policije 1806, II, 955.

²⁷ Lujo Vojnović, Pad Dubrovnika I, Zagreb 1908, str. 203—205.

²⁸ HAZd, Spisi generalnog providurstva 1806, Tit. XIV, rub. 27, br. 5797.

²⁹ Paul Pisani, La Dalmatie de 1797 à 1815, Paris 1893, str. 116.

³⁰ Isto mjesto. Moramo istaći da Angelu de Benvenuti ne zna ni imena iako u svojoj povijesti Zadra posebno govori, istina škrtu, o stranim konzularnim reprezentantima u ovom gradu u XIX i XX stoljeću. Isto tako ne spominje ni postojanje stranih konzulata prije toga vremena.

jedan konzularni predstavnik Francuske poslije demisije Bartoletti Zulattija, o čemu nam svjedoče izvještaji lokalnih vlasti,³¹ što smo i ranije istakli.

Ne znamo sigurno kada je uspostavljen generalni konzulat Dviju Sicilija u Zadru, ali je to vjerovatno uslijedilo upravo iste godine jer tada prvi put susrećemo ličnost don Pietra dalla Costa koji u gornjoj ulozi seli ured iz Zadra u Split. On je u isto vrijeme vicekonzulom ove države u Zadru imenovao Francesca Drioli. Iz njihove tadašnje korespondencije doznajemo da su na srednjedalmatinskim otocima postojali već prokurator ili konzularni agenti: Giovanni Dessecco na Hvaru, Rafael Jakša na Visu, Luka Vitalić u Komiži, a Vincenzo Dimitri na Korčuli koji su uživali konzularne kompetencije u čisto trgovačko-pomorskim predmetima.³² To nam rječitije pokazuje neobično zanimanje ove zemlje za trgovinu s tamošnjim stanovništvom i za njihove proizvode.

Ruski je car Aleksandar I sredinom 1802. godine zatražio od austrijskog dvora u Beču da novoimenovanog ruskog generalnog konzula u Dubrovniku Fontona prizna u istom svojstvu za Dalmaciju. Tome je udovoljeno dekretom od 4. juna iste godine s time što je ovaj imao rezidenciju u Dubrovniku, ali s pravom da sam odredi svoje buduće suradnike u Dalmaciji.³³ Karlo Fonton je nastupio na novu dužnost tek u septembru, a za njega Pisani nepravedno kaže da je brutalan čovjek (un brutal).³⁴ Njegova je primarna dužnost bila briga o Crnoj Gori, a zatim trgovački odnosi Rusije s Dubrovačkom Republikom i Dalmacijom. Prema exequaturi Austrije za Fontona ovaj je trebao imenovati vicekonzule u svom konzularnom okrugu, ali je Petrograd uporno insistirao da to učini novoimenovani generalni konzul Rusije u Veneciji Barozzi. Kako je Austrija tu kompetenciju priznavala jedino i potpuno opravdano Fontonu, koji je izgleda neko vrijeme boravio u Kotoru, to je oko toga nastao mali spor,³⁵ čime je nastalo nepotrebno odugovlačenje postavljanja vicekonzula u ovoj našoj pokrajini.

Čini se da je ipak popustio bečki dvor nakon dugog natezanja,³⁶ ali ni Barozzi to nije uradio. Uzrok moramo tražiti u skorom ratnom vrtlogu koji je zahvatio Evropu. Najvjerovatnije je Palladochis već ranije preuzeo vođenje poslova sekretara ruskog generalnog konzula u Dubrovniku, a Crnica je i dalje vršio staru dužnost kako pokazuje spomenuti dokument iz 1806. godine. Kad bi to bilo stvarno tako, onda bi on bio jedini konzularni predstavnik Rusije u Dalmaciji sjeverno od Dubrovnika, direktno odgovoran Fontonu, dok se posao posljednjeg svodio uglavnom na nadzor razvoja događaja na Jadranu i Crnoj Gori.³⁷ U augustu 1804. godine Rusija, pristankom Austrije, postavlja za svoga konzula u Kotoru dvorskog savjetnika Alekseja Mazurewskog, pa su time prestale izravne kompetencije Fontona u pogledu Crne Gore jer je Mazurewsky dobio zaduženje političkog komunikatora s Crnom Gorom, a manje ili nikako vršioca konzularnih poslova. Njegova instalacija je svečano izvršena dva mjeseca kasnije.³⁸ Kada pak njegovo djelovanje postaje pogubno po interese Austrije u Boki i Crnoj Gori, dalmatinske vlasti nastoje na njegovoj eliminaciji pa čak i ukidanju te konzularne ustanove. Pošto im to ne uspijeva, onda je porađeno da se barem reduciraju kompetencije ograničavajući ove samo na ruske podanike, dok je grof Marko Ivelić iz Risna trebao vršiti ulogu njegova pomoćnika i sekretara.³⁹ Mazurewsky pak, kako izgleda, nije poštovao naređenja Austrije pa je dolazio u sukob s tamošnjim lokalnim vlastima, uglavnom zbog Crnogoraca. Vjerovatno je na tom mjestu ostao do dolaska Boka Kotorske pod upravu Rusa 1806. godine kada odnose s Crnom Gorom vodi upravitelj Sankowsky kojega neki pogrešno smatraju i konzulom.

Spomenut ćemo da je Austrija, kako bi onemogućila svoje podanike da na bilo koji način rade za neku stranu državu u smislu špijunaže ili sličnom, nastojala imati što veći uvid u poslove inostranih konzulata na svom teritoriju, pa tako i u Dalmaciji. U tu svrhu ona izdaje jedan dekret kojim od svojih podanika u konzularnoj službi drugih evropskih država u ovoj pokrajini zahtijeva da najprije moraju udovoljavati svojim dužnostima na koja ih obavezuje podaništvo Austrije, a tek onda konzularnim poslovima kojima se profesionalno bave.⁴⁰ Time je makar formalno vezala ruke tim ljudima, ali nam nije poznat ni jedan slučaj pokušaja špijuneranja za račun država kojima su služili, pa nam se čini da je ova mjera predostrožnosti bila efikasna, ili je pak bila sasvim nepotrebna.

Gotovo svi konzularni predstavnici evropskih država u Dalmaciji su na svojim dužnostima ostali sve do ulaska Fran-

cuza u ovu pokrajinu. Tada su demisionirani oni čije su države bile u ratu s Francuskom, za neke je to bilo samo privremenog karaktera.

III

Kakvo je stanje u tom pogledu zatečeno od Francuza pokazuje nam jedan vrlo interesantan popis. Naime, na zahtjev državnog savjetnika za vanjske poslove Kraljevine Italije u Milanu od 29. oktobra 1806. godine da ga se izvijesti o svim stranim konzularnim i drugim predstavnicima koji se trenutno nalaze u Dalmaciji, generalno providurstvo u Zadru je poslije nepunih dvadeset dana poslalo detaljan izvještaj u obliku križaljke, nakon što je konzultiralo sve podređene vlasti u pokrajini.⁴¹ Iz njega se vidi da su početkom francuske uprave imali svoje konzularne i trgovačke reprezentante Papska država i Turska, dok je Austrijanac Embel, čini nam se, imao privremenu i specijalnu dužnost utjerivanja isplate kredita što nije imalo nikakve veze s konzularnim poslovima.

Odmah pošto ga je Napoleon kreirao, Napuljsko je Kraljevstvo u maju 1807. godine imenovalo svojim generalnim konzulom u Zadru za cijelu Dalmaciju Abbatuccija koji je pomoću samog Dandola našao u gradu smještaj za svoj ured i stanovanje.⁴² Ovaj je uskoro, krajem godine, imenovao svoje pomoćnike: vicekonzul i kancelarijski službenik u Zadru je postao Giuseppe Salghetti, vicekonzulom u Splitu i Sinju Tommaso dalla Costa, vjerovatno sin poznatog nam Pietra, a u Šibeniku Franjo Dragančić Veranzio u istom svojstvu.⁴³ Sve ih je, po dobivanju exequature iz Milana, potvrdio i generalni providur Dalmacije te su nesmetano mogli vršiti povjerenje im dužnosti. Abbatucci je od svojih podanika u pokrajini zahtijevao da se pokoravaju imenovanim službenicima u njihovim kompetencijama, dok je u isto vrijeme od vlasti molio dozvolu za isticanje vladarskih znakova iznad uredskih vratiju.

Nekako u isto vrijeme je i Austrija imenovala svoga generalnog konzula za Dalmaciju i Boku Kotorsku sa sjedištem u Zadru Giovanni Celligoya, nakon što je sam Napoleon prethodno dao svoj placet, a Milano neophodnu exequaturu. Ovaj je uživao ista prava kao i Abbatucci poslije službenog priznavanja ranga generalnog konzula.⁴⁴ Njegov je zadatak bio regulirati trgovačke poslove austrijskih podanika u ovoj pokrajini, vrlo brojnih, što je bilo moguće komunicirajući s ovdšnjim političkim vlastima i lučkim kapetanijama. Kako to nije sam mogao obnašati, što ga je uostalom obavezuivao

³¹ HAZd, Spisi Vlade... 1799, svež. I, br. 354, 2374, 3260, 3520.

³² Isto, svež. III, br. 6763, 6911.

³³ Isto, g. 1802, svež. V, br. 3324, 3548.

³⁴ P. Pisani, c. d. str. 138. No Pisani u svojoj knjizi piše samo o stranim konzulima u starom Dubrovniku neposredno prije njegova pada (str. 134—144), ali ne i o onima u ostaloj Dalmaciji za vrijeme koje obrađuje (1797—1815).

³⁵ HAZd, Spisi Vlade 1803. svež. IX, br. 117, 7110.

³⁶ Isto, br. 5305, 5460.

³⁷ Pavao Butorac, Boka Kotorska nakon pada Mletačke Republike do Bečkog kongresa (1797—1815), Rad JAZU, knjiga 264, str. 170.

³⁸ P. Butorac, c. d. str. 172; T. Erber, Storia della Dalmazia... Archivio storico per la Dalmazia, vol. VI, fasc. 31, str. 351—358; HAZd, Prezidijalni spisi (Brady) 1805, br. 136.

³⁹ P. Butorac, c. d. str. 172—173.

⁴⁰ HAZd, Spisi Vlade... 1804, svež. V, br. 3358.

⁴¹ HAZd, Spisi gener. providurstva 1806, XIV, 27, br. 4198, 5797. Vidi prilog! Spomenut ćemo da je predestinirani francuski generalni konzul u Travniku David pred odlazak na svoju službu neko vrijeme boravio u Zadru. Tom je prilikom molio Dandola za razne usluge, a ovaj mu je sve želje ispunjavao i na odlasku ga zamolio neka poradi što više na unapređenju trgovačkih odnosa između Bosne i Dalmacije jer je i sama saveznička blokada to imperativno diktirala (HAZd, Spisi generalnog prov. 1807, XIV, 20 br. 40).

⁴² HAZd, Spisi gen. prov. 1807, XIV, 24 br. 2921, 3209, 3667; Spisi Delegacije u Zadru 1807, Tit. XIV, rub. 24 br. 1453.

⁴³ HAZd, Spisi gen. prov. 1808, XIV, 24 br. 651; 1807, XIV, 24 br. 7001, 7357; Spisi Delegacije 1808, XIV, 7 br. 3463.

⁴⁴ HAZd, Spisi gen. prov. 1807, XIV, 24 br. 6499, 6500; 1808, XIV, 24 br. 158, 1621.

i njegov rang, trebao je skoro imenovati nekoliko vicekonzula, ali to on nije učinio za dvije godine. Poznato nam je jedino da ga je prilikom službene odsutnosti iz Zadra u 1808. godini po njegovoj volji zamjenjivao u vođenju obaveznih konzularnih poslova ovdašnji vicekonzul Napuljskog Kraljevstva Salghetti.⁴⁵

Moramo napomenuti da je tadašnji generalni konzul Papske države tražio od vlasnika brodova, podanika njegove države da se revno i strogo pridržavaju postojećih propisa o trgovini i plovidbi koje je još prilikom nastupa ove službe 1802. godine oglasio. To je vjerovatno reakcija na procvjetalu kontrabandu na Jadranu koju nastoji osujetiti kod vlastitih podanika autoritetom generalnog konzula. Naređenje je okružnicom objavljeno po cijeloj pokrajini,⁴⁶ no ne znamo tačno kakav je bio efekat.

Krajem 1808. godine Abbatucci je u istom svojstvu premješten u Trst, a na njegovo mjesto je, najprije provizorno, potom stalno, postavljen Carlo Peccheda,⁴⁷ kojemu su kompetencije bile protegnute na Boku i teritorij bivše Dubrovačke Republike. On je odmah potvrdio Salghettija, Draganića i dalla Costu na dotadašnjim funkcijama,⁴⁸ a u aprilu slijedeće godine imenovao u Krku tamošnjeg posjednika Jerolima Cicuta za privremenog vicekonzula Napuljskog Kraljevstva na tom otoku i malo kasnije Giovanni Galzignu iz Raba u istom svojstvu za otoke Rab i Pag. No ovaj posljednji je ubrzo bio demisioniran⁴⁹ jer njegovo postavljenje nije dokazalo svrsishodnost. U isto vrijeme je iz nepoznatih razloga bio opozvan i dalla Costa i na njegovo mjesto postavljen Splitsanin Vincenzo Vusio.⁵⁰

Kada je Napoleon početkom 1809. godine ponovo zaratio protiv Austrije Celligoyu je najprije bilo vrlo obazrivo saopćeno da više ne može vršiti svoju dotadašnju dužnost i da austrijski Generalni konzulat u Zadru prestaje postojati, a zatim mu je naredeno da mora hitno napustiti Dalmaciju⁵¹ što je on odmah poslušao i otputovao jednim malim brodom u Karlobag koji je tada još bio u okviru Austrije. Prema nekim podacima proizlazi da je slično postupljeno, valjda samo privremeno, i s papskim generalnim konzulom u Zadru Giovanni Nerijem, ali nam se čini da je to sasvim isključeno jer znamo da i kasnije, neposredno poslije toga, egzistira ovaj konzulat⁵² sve do konca francuske uprave ovom pokrajinom.

U cilju što bolje trgovine srednje Dalmacije s Bosnom, pošto su pomorski putovi gotovo uvijek bili zatvoreni, već u junu 1809. godine Francuzi u Splitu postavljaju svoga konzularnog agenta u ličnosti Giovanni Maria de'Giovanni,⁵³ čija je dužnost, može se reći, bila samo dobra suradnja s Davidom da tako osigura Dalmaciji konstantne trgovačke odnose s turskim zaleđem. Dvije godine kasnije Napoleon unapređuje te odnose postavljajući još nekoliko svojih konzularnih predstavnika. Francuski konzul u Trstu Sequier bio je kompetentan u pogledu postavljanja konzularnih predstavnika Francuske u svim lukama Ilirskih pokrajina kako su to diktirale trgovinske potrebe. Najprije je u martu iste godine na mjesto dotadašnjeg vicekonzula Giovannija postavio Domenica Castoldi i u Zadru Augusta Gallicy (Galić) dok je u maju u Šibeniku postavio također vicekonzulom Francuske tamošnjeg konzularnog predstavnika Napuljskog Kraljevstva Draganića.⁵⁴ Od septembra je Castoldi vršio ujedno i dužnost napuljskog vicekonzula u Splitu,⁵⁵ pa i on vrši dvostrugu ulogu.

U isto vrijeme su bili od Sequiera, prema ovlaštenju ministra vanjskih poslova Francuske, imenovani francuski vicekonzuli (agenti) u Dubrovniku i Kotoru: Toma Kerše (Chersa) i André Des Carneaux⁵⁶ koji su na tim dužnostima ostali, vjerujemo, sve do odlaska Francuza iz naših krajeva.

Sva nova imenovanja su dojavljena Generalnom komesarijatu policije u Zadru, načelnicima, pomorskim sindicima, lučkim kapetanijama i svim cariniskim uredima u pokrajinama iz čega je jasno uočljiv i njihov zadatak. Oni su trebali »olakšati trgovačke odnose između Dalmacije i prijateljskih zemalja, upoznavati, štiti i nadzirati podanike svoje nacije, te postupati u interesu kontinentalne blokade.«⁵⁷ K tome su spadali i poslovi oko kontrole putnica francuskih podanika, brodova i utovara tereta kao i stalna veza konzularnih predstavnika s lokalnom policijom radi eventualne njene akcije.

Naredne godine nema vijesti o novim imenovanjima stranih konzula, nego je čak, vjerujemo, bilo mnogo onih koji su demisionirani zbog teških prilika u Evropi. Znamo jedino da je konzul Kraljevstva Italije u Rijeci Bottura u novembru 1812. godine potvrdio konzularne predstavnike toga kraljevstva odnosno francuskog carstva: Giuppanija u Zadru, Dra-

ganića u Šibeniku i Castoldija u Splitu,⁵⁸ dok su eventualni ruski konzuli na području Ilirskih pokrajina nakon objave rata Francuske Rusiji morali napustiti svoje dužnosti.⁵⁹ Izgleda pak da na cijelom tom teritoriju tada nije egzistirao nijedan njen konzularni predstavnik pa je naredba bila suvišna.

Posljednje godine stvarne uprave Francuza u Dalmaciji, 1813. nalazimo samo već spomenute francuske konzularne reprezentante, te u Zadru Giovanni Salghetti Drioli kao vicekonzula Napuljskog Kraljevstva i Pierra Davida, generalnog konzula Francuske u Travniku koji je valjda neko vrijeme boravio u istom svojstvu u Splitu⁶⁰ zbog privremenog spora s turskim vlastima. Skorim odlaskom Francuza iz Dalmacije prestali su postojati francuski konzulati, a višemesečno kaosno stanje u pokrajini osujetilo je bilo kakvo obavljanje trgovine, a time i konzularne službe.

Većina stranih konzularnih predstavnika postavljena je na neodređeno vrijeme, dok smo samo u slučaju predstavnika Genove Desideratija susreli fiksiranu petogodišnju službu. Isto tako iz postojećih dokumenata nije moguće saznati način nagrađivanja ovih službenika kao ni to kako su birani i postavljeni.

⁴⁵ HAZd, Spisi gen. prov. 1808, XIV, 24 br. 13778, 15523.

⁴⁶ HAZd, Spisi gen. prov. 1808, XIV, 24 br. 5010.

⁴⁷ HAZd, Spisi gen. prov. 1808, 24 br. 15523; 1809. G. br. 676; Spisi Delegacije 1809, XIV, 24 br. 1706.

⁴⁸ HAZd, Spisi gen. prov. 1809, XIV, 24 br. 588, 4950; Spisi Delegacije 1809, XIV, 24 br. 386.

⁴⁹ HAZd, Spisi gen. prov. 1809, XIV, 24 br. 4951, 7965; Spisi Delegacije 1809, XIV, 24 br. 3306. No Cicuta je, izgleda, od vlasti u Ljubljani bio potvrđen tek početkom 1810. (HAZd, Spisi Intendence 1810, XIV, 24 br. 369) dok je generalni konzul Napuljskog Kraljevstva na Rijeci u septembru 1809. imenovao svojim vicekonzulom u Malom Lošinj Antonija Premita (HAZd, Spisi Intendence Kvarnerskih otoka 1809, br. 549, 637).

⁵⁰ HAZd, Spisi gen. prov. 1809, XIV, 24 br. 8021.

⁵¹ Isto, br. 4901, 4992; Spisi Delegacije 1809, XIV, 24 br. 2165.

⁵² HAZd, Spisi Intendence 1810, Tit. VI rub. 21 br. 4511; Spisi Delegacije 1809, XIV, 24 br. 3196, 3267. Marmont je dekretom od 25. decembra 1809, vjerovatno zbog njihova neprijateljskog rada protiv Francuza, naredio sekvestar imovine dvojice konzula bivše Dubrovačke Republike i to objavio po pokrajini (HAZd, Spisi Intendence 1810, XIV, 24 br. 4350).

⁵³ HAZd, Spisi gen. prov. 1809, XIV, 24 br. 8421. Treba napomenuti da je Marmont odmah po zauzimanju Boke Kotorske pokušao (1807) osnovati u Kotoru francuski konzulat radi jačeg utjecaja na Crnu Goru. Na to mjesto je trebao biti postavljen Crnogorac poručnik Pavle Tomić, ali se to nije realiziralo (P. Butorac, cit. dj. Rad JAZU, knj. 265, str. 1), a sam Pisani kaže da je to sve bila formalnost (c. d. str. 292).

⁵⁴ HAZd, Spisi Intendence 1811, Tit. XVII, rub. 20 br. 4281, 4618; Spisi Generalnog komesarijata policije 1811, svéz. XIII br. 1407. U dokumentima se miješaju nazivi ranga ovih konzularnih službenika: sad se kaže vicekonzul, a onda opet konzularni agent što dovodi u zabunu. Na jednom mjestu se pak za Gallicya kaže da je »l'agent des relations commerciales de France et d'Italie«. No ipak smatramo da su to samo konzularni agenti jer se i sami tako potpisuju na dokumentima.

⁵⁵ HAZd, Spisi Intendence 1811, fasc. I, br. 6141.

⁵⁶ Historijski arhiv u Dubrovniku, Acta Gallica 1811, Tit. VIII, rub. 10 br. 919, 931, 1079. Sigurno znamo da je austrijski generalni konzul u Dubrovačkoj Republici Giovanni Timoni nastavio vršiti svoju dužnost sve do 1809. godine (L. Vojnović, Pad Dubrovnika II, Zagreb 1908, str. 106) kao jedini strani diplomatsko-konzularni predstavnik. Francuski dotadašnji generalni konzul u Dubrovniku Brùere je nakon pada Republike imenovan privremenim administratorom Dubrovnika i na toj ga je dužnosti zamijenio uskoro Trogirin Dominik Garanjim (Notizie storiche del Diario di Biagio Stulli di Ragusa, L'epidauritano za 1903, str. 34; L. Vojnović, Pad Dubrovnika II, str. 82—84). Možda je istina i to da je svoju raniju dužnost nastavio vršiti sve do njegove službene demisije 1. maja 1810. kako kaže Stulli (c. d. str. 40). Ovaj, čini se, ipak griješi kada zapisuje da je Kerša primio imenovanje za vicekonzula Francuske (Italije) u Du-